

Klaipėdos universitetas

**Kunigo Kristijono Donelaičio ganytojiška veikla,
teologiniai motyvai „Metuose“ ir kituose raštuose**

Anotacija

Šiame straipsnyje aptariamas kunigo Kristijono Donelaičio teologinio brendimo kelias, jo pastoracinis gyvenimas, tarnyba parapijoje, apibrėžiami jo teologinių pažiūrų ypatumai. Teologinės pasaulėžiūros analizei naudotasi jo pagrindiniu literatūros kūriniu – poema „Metai“, remtasi ir kitu rašytiniu palikimu. K. Donelaitis buvo pietistinių pažiūrų kunigas, tačiau akcentavo, kad pietistai turi priklausyti Bažnyčiai.

PAGRINDINIAI ŽODŽIAI: Kristijonas Donelaitis, Tolminkiemis, „Metai“, Liuteronų Bažnyčia, pietizmas.

Abstract

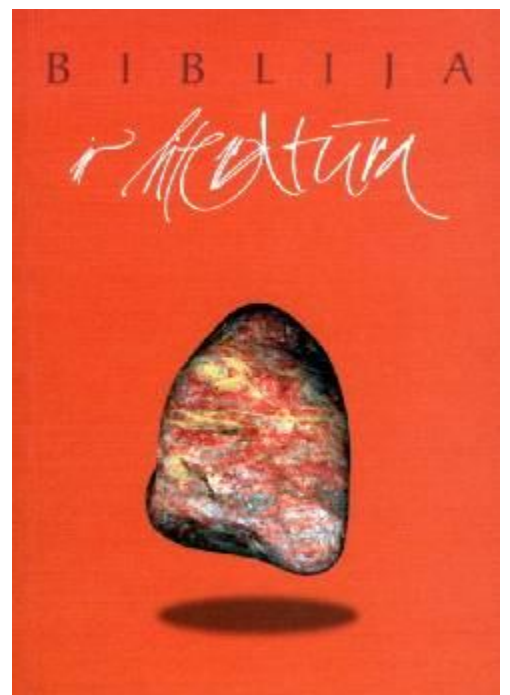
This article examines the theological formation of Pastor Kristijonas Donelaitis, the nature of his ministerial life and service, and the characteristics of his theological position. Extracts from his major literary work, „Metai“ as well as citations from his other literary works are examined in order to indicate the general characteristics of his theological thought. This study shows that Donelaitis held strictly to a pietistic orientation which was churchly rather than strictly individualistic.

KEY WORDS: Kristijonas Donelaitis, Tolminkiemis, „Metai“, Lutheran Church, Pietism.

Įvadas

Garsioji poema „Metai“ daugelį tyrinėtojų į Kristijoną Donelaitį skatino žvelgti tik kaip į žymų Lietuvos poetą. Per kelis amžius parašyta daug straipsnių, kuriuose įvertinti jo darbai, kūrybos reikšmė lietuvių literatūrai. Svarų indėlį į donelaitistiką savo darbais XX a. antrojoje pusėje įnešė J. Lebedys, L. Gineitis, A. Jovaiša ir kiti. Kita vertus, daugelyje šiuo laikotarpiu pasirodžiusių darbų pasigendame požiūrio į K. Donelaitį kaip į kunigą.

Šią spragą bandė užpildyti užsienyje gyvenantys tyrinėtojai. K. Donelaičio palikuonis L. Wenau 1996 metais išspausdino knygą „Der Pfarrerdichter von Tollmingkehmen und seine Zeit“ („Kunigas poetas iš Tolminkiemio ir jo gyvenamasis laikotarpis“), kurioje kalba

apie K. Donelaičio ganytojišką veiklą. D. J. Valiukėnaitė straipsnyje „Donelaičio „Metai“: Eilės iš sakyklos“ (Valiukėnaitė, 1992, p. 25) iškėlė hipotezę, kad poema „Metai“ yra „patraukliausias pamokslas Vakarų raštuose“. J. Grinius straipsnyje „Kristijono Donelaičio sužalotas veidas“ (Grinius, 1973, p. 1) kritikuoja sovietiniais metais vyravusią tendenciją slėpti K. Donelaičio religinius įsitikinimus, nutylėti „Metų“ religinius motyvus.

Vertinti K. Donelaičio ganytojišką veiklą nėra paprasta, nes apie jo dvasinę tarnystę išliko palyginti nedaug duomenų. Literatūrologai galbūt nesiryžta nagrinėti šio klausimo dar ir todėl, kad K. Donelaitis buvo Liuteronų Bažnyčios kunigas, taigi norint nagrinėti jo dvasinę veiklą reikia specialių žinių apie Liuteronų Bažnyčios teologiją, liturgiją, terminus. To akivaizdžiai trūko sovietiniais metais, kai kunigas K. Donelaitis buvo vadinamas „pastoriumi“. Stebėtina, kad literatūrologai, puikiai pažinę jo kūrybą, nepastebėdavo eilučių, kuriose jis save vadindavo kunigu: „O kiekis kunigai, mišias laikydami barė“ (Donelaitis, 1977, p. 243).

Šio darbo tikslas yra apžvelgti K. Donelaičio ganytojišką veiklą, teologinius motyvus „Metuose“ bei kituose kunigo raštuose. Remsimės prieš šimtmetį rašiusio L. Passargės (1825–1912) darbais, kurie paskelbti knygoje „Aus Baltischen Landen“ (1878) ir „Christian Donalitus Littauische Dichtungen“ (1894). Čia pateikta žinių apie K. Donelaitį iš Tolminkiemio parapijos archyvo. Poeto asmenybę plačiai nušvietė Leipcigo universiteto profesorius F. Tetzneris (1863–1919), kuris tą archyvinę medžiagą 1896–1914 dalimis išspausdino leidiniuose „Altpreussische Monatsschrift ir Unsere Dichter in Wort und Bild“ ir parašė komentarus. Didelė šios medžiagos dalis išspausdinta K. Donelaičio raštuose. Juos 2002 m. lietuvių kalba perspausdino L. Gineitis (knyga „Iš vokiškųjų raštų apie Kristijoną Donelaitį“).

1. K. Donelaičio kelias į kunigus

XVII a. pradžioje Prūsijoje jau buvo išplitęs pietizmas. Daugelio lietuvininkų namuose ant stalo būdavo padėtos mišių knygos, katekizmas, giesmynas. Vakaraus ir rytais, prieš valgį ir po jo žmonės giedodavo giesmes. Jei dėl kokių nors priežasčių sekmadieniais negalėdavo nuvykti į bažnyčią, tai pagal pietistinį paprotį šeimos tėvas na-

muose skaitydavo „mišią“ (pamokslą). Šią pietistinę nuotaiką „Metuose“ matome pamaldžiojo Selmo namuose. Čia garbingiausioje vietoje padėtos „knygelės šventos“:

Selmo namus, kad kartais juos lankyt užsigeisi,

Lygiai kaip bažnyčią kokią, rasi rėdytus.

Stalas jo, nei šventas altorius, tau pasirodys,
Ant kurio knygelės šventos guli padėtos,
Kad jis pats ar jo gražiai mokinti vaikeliai,
Daug prisidirbę bei visur viernai triūsiniję,
Tuo su giesmėmis saldžiomis linksmai pasidžiaugtų
Ir vargus šio amžiaus sau lengvus padarytų (1977, p. 83).

Galbūt šiose eilutėse poetas pasakoja ir apie savo vaikystės namus. Lazdynėliuose, kur gimė ir praleido savo vaikystę, taip pat buvo skaitoma „mišia“, mokoma katekizmo, giedamos giesmės. Donelaičių vaikai buvo gabūs muzikai. Pietistinėje aplinkoje buvo atliekami krikščioniški kūriniai, skambinamos giesmių melodijos. Apie savo vaikystę K. Donelaitis kartą prisiminė: „Aš iš prigimties buvau gyvo temperamento ir mokėjau dainuoti¹ bei skambinti fortepijonu ir pianinu, bet skambindamas bei dainuodamas būdavau moralus ir prisitaikydavau prie svečių, kad juos užimčiau“ (1977, p. 431).

1732 metais jaunas Kristijonas pradėjo lankyti Karaliaučiaus Kneiphofa, arba katedros, vidurinę mokyklą. Mokydamasis mokykloje jis giedojo Katedros chore, lydėjo į kapines mirusiuosius (Tetzneris, 2002, p. 98).

Baigęs katedros mokyklą, 1736 m. rugsėjo 27 d. imatrikuluotas Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakultete². Ten studijavo klasikinę graikų, hebrajų ir lotynų kalbas. Jos buvo privalomos visiems teologijos fakulteto studentams, kad jie galėtų originalo kalbomis skaityti Bibliją. Fakultete teologiją dėstė D. Salthenijus (1701–1750), F. A. Schultzas

----- 63 psl. pabaiga -----

(1692– 763), J. J. Kvantas (1686–1772), J. D. Kypkė (1723–1779), D. H. Arnoldtas (1708–1775) ir kt. (Tetzneris, 2002, p. 133).

Baigęs universitetą, 1740 m. liepos pabaigoje gavo kantoriaus vietą Stalupėnuose. Teologijos fakulteto absolventai ne iš karto buvo šventinami į kunigus. Iš pradžių skiriami parapijose eiti kantorius (precentorius) pareigas. Jie mokytojavo parapijose mokyklose, vargonuodavo ar vadovaudavo chorui. Vietos klebonas jiems leisdavo sakyti pamokslus (1977, p. 535)³. Išlaikę egzaminus jie būdavo iššventinami į kunigus ir paskiriami savarankiškai tarnauti parapijose. K. Donelaitis turėjo šiai tarnystei būtinų gabumų: mėgo muziką, mokėjo groti vargonais. Dirbant parapijose mokykloje jį taip pat lydėjo sėkmė, nes po dvejų metų (1742 m.) buvo paaugštintas į rektorius (1977, p. 426).

Netrukus jam pasiūlyta laisva klebono vieta Tolminkiemyje. Prieš iššventinimą turėjo išlaikyti papildomus kunigystės egzaminus. 1743 m. liepos 6 d. išvyko į Karaliaučių ir po keturių mėnesių, spalio 6 d., juos sėkmingai išlaikė. 1743 m. spalio 21 d. iššventintas į kunigus, o lapkričio 24 d., 24 sekmadienį po Šventosios Trejybės, Įsruties superintendente B. F. Hahno įvestas į Tolminkiemio evangelikų liuteronų parapiją (1977, p. 532).

Atvykęs į Tolminkiemį greta dvasinės tarnybos išgyveno ir kitą svarbų įvykį. 1744 m. spalio 11 dieną vedė Galdapės teisėjo dukterį, Stalupėnų pradinės mokyklos vedėjo našlę Aną Reginę Ohlefant (1977, p. 569). Vaikų jis neturėjo, bet tai vertino teigiamai. „Vaikų neturėjau; tuo visados džiaugiausi, nes tarnyba palyginti prasta“ (1977, p. 426). Tam, kuris dirbs po jo, paliko tokį įrašą: „Tuo metu suėjo penkeri metai, kai buvau vedęs ir neturėjau vaikų. *Mi succesor* (mano pasekėjau), patikėk manimi, kai aš jau po žeme gulėsiu, kad tuo džiaugiausi. Ar iš kunigų vaikų neturime nelaimingų pavyzdžių? Bet dėl ko taip atsitinka?“ (1977, p. 535).

Savo pareigas kunigas pradėjo eiti bažnytinių metų pradžioje – pirmąjį Advento sekmadienį. K. Donelaičiui tai buvo ypatinga diena, jis jautė didelę atsakomybę. Pradėdamas tarnybą parašė maldą, kuria

----- 64 psl. pabaiga -----

nuolankiai prašė Dievo pagalbos, atliekant šią atsakingą ganytojo tarnystę:

Viešpatie Jėzau, tu didysis nupuolusių žmonių Ganytojau, aš noriu būti ganytoju ir avinėliu. Ganytoju man patikėtos parapijos, bet avinėliu tavo ganomoje bandoje. Prisipažįstu, kad mano jėgos silpnos, bet aš taip pat žinau, kad tu esi pakankamai stiprus ir mielai savo stiprybe pagelbėsi silpnajam.

To aš maldavau tave šiandien. Mano Išganytojau, teišsipildo viskas. Taip pat maloniai išklausk, ko visa parapija už mane prašė, ir leisk, kad ateityje visuose veiksmuose jausčiau, jog šiandien tu visus savo vaikų dūsavimus išgirdai. Dabar amen, aš einu tenai, kur tu mane šiandien pasiuntei. Eik su manimi, amen (1977, p. 533).

Paprastai jaunas kunigas savo parapiją pradeda mokyti atsargiai, jo pamokslo tonas būna švelnus. Griežtėja, kai geriau pažįsta parapijiečių nuodėmes. Galime tik spėti, koks buvo Kristijonas tarnybos pradžioje. Neapsiriktume sakydami, kad pietistinių pažiūrų kunigas jautė atsakomybę už kiekvieną parapijos sielą. Parapijiečiams jis nuoširdžiai skelbė Evangeliją, ją aiškino ne tik iš sakyklos, bet ir asmeniniuose pokalbiuose.

2. Kunigo K. Donelaičio ganytojiška veikla

„Metuose“ nuolatos skamba Tolminkiemio poeto ir kunigo balsas. K. Donelaičio ganytojiški pamokymai yra paprasti ir aiškūs. Juose parapijiečiai raginami atsiversti, savo gyvenime pasitikėti

Dievu. Ypač akcentuojamas moralinis auklėjimas. Kunigas aiškiai išdėsto, ką privalo vykdyti kiekvienas krikščionis ir nuo ko turėtų susilaikyti.

Ypač negalima savo elgesiu niekinti Viešpaties. Taip nusižengiama pirmiesiems dviem Dievo įsakymams. Kas taip elgiasi, tas sunkiai nusideda. „Diksas, ans žioplys, mieste didei pasipūtęs [...] niekina Dievą“ (1977, p. 97). Nemažiau svarbu laikytis ir Septintojo Dievo įsakymo, kuriuo Viešpats draudžia vogti ar klasta savintis artimo turta:

Juk mums Dievs aštriai, kaip žinom, zokaną duodams,

Draudęs yr klastas visas ir visą vagystę

Ir nei šiaip, nei taip prigaut mums nedavė valią (1977, p. 233).

----- 65 psl. pabaiga -----

Parapijiečiai, sekmadienį susitikę savo draugus ir pažįstamus, pasimeldę dažnai mėgdavo apsilankyti smuklėje. Th. Lepneris ir B. Gervaisas teigia, kad lietuvininkams maišantis su prancūzais, šveicariais nyko senieji papročiai ir brovėsi įvarios ydos (1977, p. 371). Jie mano, kad K. Donelaitis gyveno kaip tik tuo metu, kai lietuvininkai pamėgo degtinę, kortavimą, moralinį palaidumą. K. Donelaitis atvirai ir griežtai prieš tai pasisako. Jis aiškiai leidžia suprasti, kad pasimeldus nederėtų eiti į smuklę. Su nostalgija prisimena laikus, kada tėvai gyveno pagal Dievo duotus „šventus mokslus“:

Tėvai mūsų seni, pirm to neturėdami šuilių,

Rods nei pybelių, nei katgismų dar nepažino.

Jie tikt iš galvos šventus mokinosi mokslus,

O štai tikt daugiau garbėj laikydavo Dievą

Ir šventoms dienoms bažnyčion bėgdavo greitai.

Ogi dabar, žėlėk Dieve! tikt gėda žiūrėti,

Kad lietuvininkai, prancūziškai pasirėdę,

Į bažnyčią vos išgirst ką kyšteris galvas,
O paskui tuoj žaist ir šokt į karčiamą bėga.
Tai po tam keli tarp jų, akiai prisimaukę,
Būriškai bei kiauliškai tuo pradeda zaunyt
Ir, bažnyčioj išgirstų neminėdami žodžių,
Būriškas šūtkas glūpai taisydami juokias.
Bet kiti, vaidus dėl niekingų prasimanę
Ir girti kits kitą prie galvos nusitvėrę,
Nei razbaininkai ant aslos vemdami tąsos,
Kad vėmalai visur per visą karčemą teška.
Tai bjaurybė, kad plaukai pasišiausia begirdint (1977, p. 215).

K. Donelaitis visomis išgalėmis kovojo su parapijiečių ydomis. Bet kaip juos atvesti į teisingą kelią? Pietizmo laikų kunigas šiam tikslui išnaudojo visas galimybes. Jis juos griežtai įspėdavo Dievo žodžiu, maldaudavo sugrįžti į tiesos kelią, o jei ir tai nepadėdavo, gąsdindavo amžinomis pragaro kančiomis:

Ak jūs neprieteliai, jūs išpjudyti bedieviai!
Ar nesibijotės, kad jus pekla prasivėrus,
Taip šventas dienas atšvenčiant, tuo pražudytų? (1977, p. 215–216).

----- 66 psl. pabaiga -----

Bažnyčios reformatorius dr. M. Lutheris kalba apie viešą nusidėjėlių įspėjimą. Jei nusidėjėliai neatgailauja, tai kunigas, naudodamasis Dangaus Raktų galia, turi teisę juos atskirti nuo Bažnyčios. K. Donelaitis griežtai įspėdavo „kaimenės paklydusias avis“. Tolminkiemio parapijos metrikų

knygos buvo išmargintos jo prierašų, kurie rodo, kad nuodėmėms Tolminkiemio klebonas nenuolaidžiavo.

1745 metų kovo 9 d. Tolminkiemio bažnyčioje vyko krikštas. K. Donelaitis užrašė tėvų pavardes: „Tėvas (užr. *Pater*) – atvykėlis zalsburgietis iš Išdagų, rodos, Johanas Vinkleris, kuris, žadėdamas vesti, ją suvedžiojo ir po to bene išjojo į kariuomenę. Mama (užr. *Mater*) – Ieva, kekšė iš Išdagų, kurią tėvai už pasileidimą išvarė iš namų“ (1977, p. 534).

Gegužės 28 d. padarytas toks įrašas: tėvas – „kareivis, pavarde Johanas Ksaveras Zeifertas, kuris jau prieš jungtuves turėjo santykių ir po to, kadangi neturėjo jungtuvių pažymėjimo, nebuvo sutuoktas. Mama – Justina, triskart dviguba kekšė“ (1977, p. 534).

K. Donelaitis, kaip ir dera pasišventusiam ganytojui, prieš krikštą patikrindavo tėvų ir krikšto tėvų žinias iš M. Lutherio katekizmo. Kai kurie parapijiečiai nežinojo net paprasčiausių katekizmo tiesų. Todėl prie spalio 11 d. įvykusio krikšto metrikos yra užrašas: „Tėvas – Tomas Čepudatis, pono Berento Verksniuose tarnas, nežino nieko apie Dievą bei jo žodį ir dar nėra konfirmuotas. Motina – Luiza Hanin, tarnaitė ten pat, irgi dar nekonfirmuota ir kaip krikščionė visai akla ir tamsi“ (1977, p. 534).

Tolminkiemio parapijoje pasitaikydavo atvejų, kai krikštijami kūdikiai buvo kito tėvo. K. Donelaitis tada skrupulingai aprašydavo bažnytinės santuokos aplinkybes. Pavyzdžiui: „Georgas Aldesbergeris praėjusį rudenį kėlė vestuves, ir jo tuometinė sužadėtinė, o dabartinė žmona, jam nežinant, jau buvo stora nuo kažkokio Forštreiterio. Adelsbergeris būtinai norėjo, kad tas vaikas šioje knygoje turėtų Forštreiterio pavardę“ (1977, p. 542).

Žmonių nuodėmės kartais aprašydavo ironiškai. 1775 m. rugsėjo 9 dieną užrašė: „Tėvas – Christianas Richneris, esąs popieriaus dirbėjas padėjėjas iš Kiautų popieriaus malūno. Motina – Kristina Ramoškatė, ten pat tarnavusi. *N.B.* Toje vietoje daug mergų susigavo vaikus“ (1977, p. 543). Kitą kartą jis rašo apie tokią Aną Donerstagin, kuri

----- 67 psl. pabaiga -----

buvo Brinkaus – „seno žilo vyrpalaikio“ tarnaitė. Pastaroji tarnybos pabaigoje „atsisveikindama pasiėmė dovaną“ (1977, p. 533).

Kun. K. Donelaitis įtariai žvelgė į kareivius, nes manė, kad daugelis jų nebuvo linkę laikytis Šeštojo Dievo įsakymo. Stebina 1775 m. metrikų knygoje paliktas užrašas: „Katarina Pinauin, ištvirkusi žmogysta, kuri visur šliaužiojo paskui kareivius ir pagaliau tuo sau šį tą užsidirbo“ (Donelaitis, 1977, p. 543). K. Pinau, nors ir išklausiusi griežtus kunigo pamokymus, gyvenimo būdo nepakeitė. Prierašas prie jos pavardės dar kartą pasirodo 1779 metais, kai ji atnešė krikštyti kitą savo kūdikį. „Katarina Pinau, asmuo taip pat iš kiaulidės. Jos tėvai buvo vargingi ir kvaili žmonės ir gyveno beveik taip, kaip jų duktė“ (1977, p. 544).

Gali būti, kad kunigas nusidėjėlius perspėdavo ir iš sakyklos. 1774 m. jis rašo apie kūdikį, kuris buvo pradėtas ir pakrikštytas dar tėvams nesusituokus. Kunigas viešai įspėjo tėvus iš sakyklos: „Jau trečią kartą buvo paskelbta bažnyčioje apie būsimas šios poros vedybas, kai buvo pakrikštytas kūdikis“ (1977, p. 542). Tėvai paklausė klebono paraginimų ir po keturiolikos dienų susituokė.

Skaitant įrašus metrikų knygose susidaro įspūdis, kad K. Donelaitis kartais tiesmukiškai išbardavo nusidėjėlius. Kita vertus, jo pamokymai buvo argumentuoti, visada paremti Šv. Raštu. Metrikų knygose, šalia daugelio jo prierašų, pateikta citatų iš Biblijos. 1768 m. pas jį susituokti buvo atvykusi pora, kuri jau turėjo nesantuokinį kūdikį. Atnešus kūdikį krikštyti klebonas pasakė pamokslą iš Tobijo knygos (Tob 8, 4)⁴. Tai pasakojimas apie jaunąjį Tobiją, kuris buvo atvestas prie piktosios dvasios apsėstos mergaitės Saros. Nors jie susituokė, jis ne iš karto siekė kūniškų santuokos džiaugsmų, bet pirma su ja meldėsi. Tobijas kunigui buvo pavyzdys. Remdamasis jo žodžiais tvirtino: „Mudu esava šventųjų vaiku du ir mudviem nepritinka taip pasielgti, kaip pagonyš daro, kurie Dievą niekina (Tob 8, 5)“. K. Donelaitis tai porai paaiškino, kad jie neturi elgtis kaip pagonyš, bet pamaldaus jaunuolio Tobito pavyzdžiu turi pažaboti savo kūnus ir kovoti su piktosios dvasios pagundomis.

----- 68 psl. pabaiga -----

K. Donelaitis buvo įsitikinęs, kad jo laikais nesantuokiniai santykiai Prūsijoje jau buvo tapę kasdienybe. Nors savo parapijoje su tuo aktyviai kovojo, vis dėlto metrikų knygos rodo, kad pastebimų rezultatų taip ir nesulaukė. Skurdas, prastos gyvenimo sąlygos turėjo įtakos parapijiečių elgesiui. Norint užkirsti kelią tokioms nuodėmėms būtina vidinė motyvacija, tvirtas pietistinis tikėjimas, ką pasiekti nėra lengva. Todėl dažnai K. Donelaitis jautėsi lyg vienišas karys mūšio lauke. Jam atrodė, kad tuo metu Prūsijoje beveik niekas dėl to nesuko sau galvos. „O jūs, gerieji tėvai, jūs gyvuliai, ar ne jūsų kaltė, kad patiriate gėdą dėl savo vaikų? Bet kas dabar apie tai galvoja?“ (1977, p. 544).

2.1. Išpažinties apeigos

K. Donelaitis ypač akcentavo išpažintį. Nors M. Lutheris neatmetė asmeninės išpažinties pas kunigą, tačiau, lyginant su katalikų tradicija, ji buvo savita. M. Lutheris ragino tikinčiuosius toliau asmeniškai išpažinti nuodėmes kunigui, tačiau pasisakė prieš tai, kad būtų verčiami tai daryti. Jis prieštaravo nustatytam nuodėmių skaičiaus išvardijimui. Iš išpažinties buvo pašalinta visa, kas prieštarauja reformacijos laikų teologijai: užtarimo pas Mergele Mariją meldimą, kreipimąsi į šventuosius. Katekizme pateikė trumpą pamokymą, „kaip atlikti asmeninę išpažintį“.

Pietizmo laikais asmeninė išpažintis ėmė nykti, todėl sunku pasakyti, ar Tolminkiemio liuteronų bažnyčioje tuo metu dar buvo išlikusios klausyklos, ar išpažintis tapo tiesiog užsirašymu pas kunigą šventajai Vakarienei. Tuo tikslu parapijiečiai galėjo apsilankyti pas kunigą bet kurią savaitės dieną.

bet pageidautina – šeštadienį. Po to jiems būdavo suteikiama teisė priimti šventosios Vakarinės sakramentą. Išpažintyje dalyvaujantys parapijiečiai paprastai palikdavo piniginę ar kitokią auką kunigui. Iš žemės separacijos bylos matyti, kad toks aukojimo paprotys buvo ir Tolminkiemio parapijoje. Kunigas kartą guodėsi, kad žemės separacijos metu iš vieno parapijos kaimo iškeldinus kelis būrus, jis neteko „atsitiktinių pajamų už išpažintį“⁵.

----- 69 psl. pabaiga -----

K. Donelaitis į parapijiečių išpažintį žiūrėjo atsakingai. Kartą pasiguodė, kad Įsruties teismo kolegijos nariai jam atnešė pasirašyti žemės separacijos protokolą tą dieną, kai jis turėjo 200 konfitentų (einančių išpažinties). Guodėsi, kad neturėjo laiko rašto kruopščiai perskaityti, nes, jo tvirtinimu, „aš turėjau skubėti į bažnyčią, kadangi ten manęs jau seniai laukė“ (1977, p. 506). Išpažintis jam buvo svarbesnė net už Įsruties teismo kolegijos narių apsilankymą.

Dauguma Tolminkiemio parapijiečių mylėjo ir gerbė savo kunigą. Kadangi buvo pasišventęs dvasininkas, greitai pelnė parapijiečių pasitikėjimą ir simpatijas. Pagarbą savo dvasininkui rodo žemės separacijos byla, kurią sprendžiant jie buvo ne dvaro amtmono T. Ruigio, bet kunigo pusėje. T. Ruigys dėl to ne kartą skundėsi Gumbinės karo rūmams. „Kai kunigas sako „taip“, jie irgi linksmi sako „taip“, ir, atvirksčiai, akiai paskui jį murma „ne“, nepagalvoję, ar reikalas teisingai sprendžiamas ar ne“ (1977, p. 409).

2.2. K. Donelaičio tarnyba Septynerių metų karo metu

1757 m. K. Donelaitis su savo parapija pasitraukė į pelkėtus Romintos miškus. Tai įvyko rugpjūčio mėnesio pradžioje, kai tarp Rusijos, Prūsijos ir Austrijos prasidėjo Septynerių metų karas (1756–1763). Iš pradžių kunigas pasitraukė į girią vienas, įsikūrė medžiotojų namelyje pas vyriausiąjį girios prižiūrėtoją O. Bertholdą (1977, p. 537)⁶. Galbūt pasitraukdamas į mišką jis išvengė mirties, nes toks likimas ištiko kai kuriuos Prūsijos dvasininkus. Priekulės kunigas J. Veselis, atsisakęs kazokams perduoti parapijos kasą, buvo nužudytas (Barauskienė, 1992, p. 1).

1757 m. rugpjūčio 10 d. pas K. Donelaitį atvyko nemažai Tolminkiemio parapijiečių. Tą dieną, 9 sekmadienį po Švenčiausiosios Trejybės, atlaikytos pirmosios pamaldos Romintos miške. Po jų medžiotojo namelyje kunigas krikštijo kūdikį. Po ketverių metų (1761 m.) prisiminęs šią dieną K. Donelaitis rašė: „Šiandien, rugpjūčio 10 d., susijaudinęs vėl prisimenu, kad a[nno] 1757 aš pakrikštijau pirmą vaiką medžiotojų namelyje. O palikuonys! Ar beįsivaizduojate jūs, ką tada Dievas užleido ant Prūsijos ir kaip išsigelbėjo tie, kurie Dievu pasi-

----- 70 psl. pabaiga -----

kliovė! Visa Tolminkiemio parapija tada išliko nenukentėjusi ir iš toli tematė savo brolių vargą! Amžinasis Dieve! Tegul ateityje nebūsime pražudyti tie, kurie tavimi pasikliaujame. Amen“ (1977, p. 539).

Pavojui praėjus 1757 m. rugpjūčio 27 dieną K. Donelaitis su parapijiečiais grįžo į Tolminkiemį. „Jūs, būsimieji laikai, neužmirškite šio vargo“⁷, – pridėdamas ištrauką iš Job 19, 23–24 užrašė metrikų knygoje (1977, p. 273).

3. K. Donelaičio citatos iš Biblijos

K. Donelaitis įvairiais gyvenimo atvejais mėgdavo cituoti Bibliją. Tolminkiemio metrikų knygos ir jo laišakai išmarginti Biblijos nuorodų. K. Donelaitis mėgdavo cituoti šias Šv. Rašto vietas:

	Pr 12, 3;	1 Kar 21, 22;	Ps 94;	Sir 35, 18–22.24;
Platus nuorodų spektras liudija, kad kunigas nuolatos studijavo Šv. Raštą. Jis citavo ne tik kanoninius, bet ir apokrifinius Senojo Testamento tekstus. Pastarieji Liuteronų Bažnyčioje nėra įtraukti į Šv. Rašto kanoną, bet spausdinami kartu su kitomis Biblijos knygomis.	Pr 28, 10;	2 Kar 9, 22;	Ps 134;	Mt 5, 9–12.19.27;
	Įst 27, 17.19.24;	Job 19, 23–24;	Pat 30, 7;	Mt 10, 16;
	Įst 27, 17;	Ps 37, 34–36;	Mal 1, 4;	Mt 25, 21;
	Įst 28, 16;	Ps 50, 16–22;	Tob 8, 4;	Mk 13, 21–23;
	Lk 18, 8.23;	1 Kor 4, 1;	1 Tim 4,1–4; 3,1.4;	Apr 12, 12;
	Lk 23, 34;	1 Kor 4, 4–5;	2 Tim 3, 1;	Apr 16, 15; 20, 11;
	Jn 6, 66;	1 Kor 4, 10;	Hebr 10;	Apr 20, 11–13;
	Apd 17, 18;	1 Kor 13, 1;	1 Pt 5, 2–4;	1 Jn 4.
	Rom 2, 6–9;	Gal 6, 9–10;	2 Pt 3, 3;	
	Rom 11, 13;	2 Tes 2, 3–12;		

Išvardintas nuorodas galima susisteminti į keturias pagrindines grupes:

- *Poleminės* nuorodos. Jos cituotos polemikoje su Tolminkiemio amtmonu T. Ruigiu. Beveik visose jų kalbama apie teisingumą (Lk 23, 34; Rom 2, 6–9; Apr 20, 11; Ps 50, 16–22; Ps 94; Lk 23, 34; 1 Kor 4, 4.5; 1 Kar 21, 22; 2 Kar 9, 22).
- *Eschatologinės* nuorodos. Jos primena besiartinančią pasaulio pabaigą, antrąjį Kristaus atėjimą ir paskutinį teismą (Mt 25, 21; Mk 13, 21–23; Lk 18, 8.23; Jn 6, 66; Rom 11, 3.16; 2 Tes 2, 3–12; 1 Tim 4, 1–4; 1 Tim 3, 4; 1 Tim 3, 1; 2 Tim 3, 1; 1 Jn 4, 2; Pt 3, 3; Hebr 10; Apr 16, 15; Apr 20, 11; Mt 10, 16).
- *Įpėdiniui skirtos* nuorodos. K. Donelaitis mėgdavo įpėdinį mokyti, remdamasis gyvenimo patirtimi bei Dievo žodžiu (Mt 5, 9–12.19.27; 1 Kor 4, 1; 1 Pt 5, 2–4; Apr 20, 11).
- *Katechetinės* nuorodos. Jos skirtos nusidėjusiems parapijiečiams pamokyti (Tob 8, 4; Am 5, 10–13).

4. Teologiniai motyvai „Metuose“ bei kituose raštuose

„Metuose“ bei kituose raštuose randame užuominų apie Liuteronų Bažnyčios doktrinas, tokias kaip gimtoji nuodėmė, M. Lutherio doktrina apie „dvi karalystes“, apvaizda (providencija).

4.1. Gimtosios nuodėmės doktrina

Apie gimtąją nuodėmę kalbama ne tik „Metų“ pamoksle apie Adomą ir Ievą. Pastarajame jis pabrėžė vieną gimtosios nuodėmės aspektą – pirmą pykčio protrūkį, kurio metu „ant lauko juma sūnelis / Barės rūstaudams ir brolis numušė brolių“ (1977, p. 113). Kituose poemos posmuose pabrėžiamas įgimtas žmogaus polinkis į blogį: „Viens taip jau, kaip kits, užgimdamas užgema blogas“ (1977, p. 195). Žmonių vaikus retkarčiais jis lygina su piktžolių žiedais: „Nes dar daug žiedų tikt vos žydėti pradėjo / Ir daugums jų vos savo blogą pumpurą rodė“ (1977, p. 153).

----- 72 psl. pabaiga -----

Kalbėdamas apie žmogaus prigimtį K. Donelaitis laikosi M. Lutherio ir P. Melanchtono (1497–1560) pozicijos⁸. Remdamasis jų mokymu K. Donelaitis tikėjo, kad kiekvienas žmogus gimsta kupinas piktų norų bei troškimų. Geriausias ginklas kovoti su nuodėme yra Krikšto sakramentas, kuris „savo veikimu teikia nuodėmių atleidimą, išgelbėja nuo mirties ir nuo velnio ir dovanoja amžinąją išgelbėjimą visiems, kurie tiki, ką skelbia Dievo žodis ir pažadas“ (Dr. Martyno Liuterio Mažasis Katekizmas, 1998, p. 19). „Mielas Dieve, pasigailėk visų nuodėmėse pradėtųjų ir

gimusiųjų kūdikių ir nuplauk juos visus savo mylimojo Sūnaus krauju, kad jie būtų išganyti, laikyk juos savo malonėje“ (1977, p. 535).

Pesimistinis požiūris į žmogaus prigimtį rodo, kad K. Donelaitis tikėjo, jog žmogus beveik nėra laisvas. Valios laisvė yra suvaržyta žmoguje esančios gimtosios nuodėmės, pasireiškiančios asmeninėmis nuodėmėmis – puikybe, godumu, paleistuvavimu, pavydu, rūstumu. Vis dėlto blogiausias gimtosios nuodėmės vaisius yra tikėjimo trūkumas, nusigrėžimas nuo gyvojo Dievo, kitų dievų ieškojimas. Nors žmogus gali dorai gyventi, bet tikėti Viešpatį Jėzų Kristų savo paties protu ar jėgomis jis nepajėgus. Tikinčiu jis tampa Šventosios Dvasios dėka, kuri jį pašaukia per Evangeliją, apšviečia savo dovanomis, išlaiko tikintį ir pašventina.

4.2. „Dviejų karalysčių“ doktrina

Kita K. Donelaičio skelbiama doktrina yra M. Lutherio doktrina apie „dvi karalystes“. Reformatorius M. Lutheris išskyrė „dvasinę“ ir „pasaulietinę“ valdžias. Dievas vadovauja tikinčiojo gyvenimui šventu žodžiu ir Šventąja Dvasia. Tam, kuris gyvena remdamasis Dievo žodžiu, nebereikia patarimų, kaip teisingai ir dorai gyventi. Jis gyvena pagal Viešpaties valią, yra lyg medis, duodantis tinkamus vaisius. M. Lutheris nebuvo naivus ir žinojo, kad tik svajotojai gali tikėti, jog visi žmonės gyvens pagal Kristaus kalno pamokslą. Tvarkai palaikyti būtina pasaulietinė valdžia, kuri „nešiojasi kardą“ (Rom 13, 14).

----- 73 psl. pabaiga -----

Kunigas K. Donelaitis visada pripažino pasaulietinės valdžios autoritetą. Jis tvirtai tikėjo, jog Prūsijos valdovą – karalių skyrė pats Dievas. Kunigas uoliai savo parapijiečiams perduodavo valdovo įsakymus ir ragindavo be išlygų jiems paklusti: „Visa mano parapija žino, kad aš dažnai k[araliaus] įsakymus įsakmiai pabrėžiu ir paklusnumą...“ (1977, p. 442).

K. Donelaitis pripažino, kad vyriausybė turi teisę nepaklusniousius „kirsti kardų“, tai daryti jai pavedė Dievas. Tačiau meldė Viešpatį, kad vyriausybės nariai bausmes skirtų teisingai:

Dievs ant sosto prakilnaus tau paliepė sėstis

Ir piktus koravot bei baust tau įdavė šoblę;

Bet teisiuosius kirst ir durt tau nedavė valią.

Taigi dabokis, aštrų kardą savo pakeldams,

Kad n'įžestumbei tau klausantį nabagėlį (1977, p. 249).

Neteisingai besielgiančių valdžios pareigūnų, net Dievo paskirto karaliaus, laukia Dievo teismas. „Dieve, duok, kad visi kunigaikščiai ir karaliai suprastų, jog rašome jų sąskaita, ir jie kada nors turės atsiskaityti“ (1977, p. 534). Apie Prūsijos karalių Fridrichą kartą užsiminė: „Savo karalių Fridrichą Didįjį nebent prieš Dievo teismą pamatysiu, nes šiame pasaulyje nesu jo matęs“ (1977, p. 534).

Radikaliosios Reformacijos nuostata, kad teisingumą žemėje reikia įvesti kardų, K. Donelaičiui buvo svetima. Jis rėmėsi M. Lutherio mokymu, kuris skelbė: nors būras yra skriaudžiamas, maištauti jis neturi teisės, nes tai prieštarauja Dievo valiai (Selected writings [...], 1967, p. 323–337). Būrai nieko nelieka, kaip būti kantriam ir paklusniai nešti savo kryžių, lygiai kaip tai žemėje darė Kristus. Po to, kai amstrotas mirtinai sumušė „bėdžių“ Pričkų, Selmas nieko kito nesugebėjo pasakyti, kaip tik atsiduoti Dievo valiai.

Kunigas K. Donelaitis ragina kiekvieną vykdyti savo pareigas. Čia jis remiasi apaštalo Pauliaus žodžiais, kuris Pirmajame laiške korintiečiams rašo: „Tegul kiekvienas pasilieka toksai, koks buvo pašauktas. Jei buvai pašauktas, būdamas vergas, nesisielok, bet jei ir gali tapti laisvas, verčiau pasi-naudok. Viešpatyje pašauktas tikėti vergas yra Viešpaties išlaisvintasis [...] Kiekvienas iš jūsų, bro-liai, koksai buvo pašauktas, toks ir tepasilieka prieš Dievą“ (1 Kor 7, 20.21.24).

----- 74 psl. pabaiga -----

Remiantis šiuo mokymu, būrai turi vykdyti savo „pašaukimą“. Noras užimti pono vietą yra nusižengimas Dievo valiai. Pasakėčioje „Ažuols gyropelnys“ jis rašo:

Prasts ubage, pasilik, kaip tau nuo Dievo paskirta!

Ne visiems valia karalių šūbą nešioti,

Ne visi pirktais rėdytis galime rūbais

Neigi kožnam valia penėtą pilvą parodyt

Ir su poniška marga karieta važiuoti (1977, p. 65).

Šių pažiūrų jis neatsisakė net polemikoje su T. Ruigiu. Per visą tarnybos laikotarpį kovojęs su amtmonu dėl bažnyčios žemės, jis tegali pasakyti: „Laiminga parapija, kur nėra karaliaus kelio; laimingesnė ta, kur nėra karaliaus dvaro; bet laimingiausi toji, kur nėra jokio pono“ (1977, p. 571).

4.3. Eschatologinės pažiūros

Tolminkiemio kunigas dažnai kalba apie antrąjį Kristaus atėjimą ir paskutinįjį teismą. Čia jis remiasi Augsburgio išpažinimu: „Viešpats Jėzus Kristus teismo dieną ateis teisti, visų mirusiųjų prikelti, tikintiesiems ir išrinktiesiems amžino gyvenimo ir amžino džiaugsmo duoti, bet bedievių ir velnių pragare amžina bausme pasmerkti“ (Augsburgo konfesija, 1994, p. 10). „Metuose“ jis kalba, kad atėjęs Kristus nubaus tuos, kurie neteisingai naudojo kardą prieš vargšus, bet žemėje taip ir nesulaukė atpildo:

Tu savavalninke didpilvi, vis pasišiaušęs

Ir nei žaibas koks žaibuodamas gandini būrą...

[...]

Tiè tikt, ik sūdžia šio svietau pasirodys

Ir ponus taip, kaip ir mus sūdop suvadinęs,

Algą kiekvienam, kaip pelnės yra, sudavadys (1977, p. 249, 251).

Nors K. Donelaitis skelbė Kristaus atėjimą, apokaliptinės mintys jam buvo svetimos. Jis atmetė milenarizmo⁹ idėją, skelbiančią artėjan-

----- 75 psl. pabaiga -----

čią Kristaus tūkstanties metų karalystę žemėje, kuri reformacijos laikotarpiu skatino valstiečius maištauti prieš nusistovėjusią tvarką.

4.4. Apvaizda

K. Donelaitis tvirtai tikėjo apvaizda. Buvo įsitikinęs, kad žmonijos istorijos, visuomenės ir kiekvieno žmogaus likimas yra Dievo rankose. Žmogui nelieka nieko kito, kaip tik paklusti šiam Dievo sprendimui. Nors Dievas nėra blogio autorius, tačiau jis leidžia egzistuoti blogiui šiame pasaulyje, nes tik taip žmogus pažįsta, kas yra gėris.

„Metuose“ jis pabrėžia tokią Viešpaties valios viršenybę žmogaus gyvenime. Krikščionis turi jai visiškai paklusti, kartu sau kelti klausimą, ar savo gyvenime jis atlieka tai, ką Dievas jam yra skyęs atlikti:

Juk be Dievo sviete nieks negal nusiduoti.
Ponai žemės šios negal be jo ponavoti,
O mes, būrai, vėl be jo negalime vargti.
Kožnas tur, kaip Dievs jam skyręs yr, pasikakyt.
Tas, kurs užgimdams aukštai kaip pons atsisėdo,
Mislyt tur, kad jį tenai miels Dievs pasodino;
O tasai, kurs užgimdams būru prasidėjo,
Gėdėtis vyželių būriškų neprivalo,
Kad tikt viežlybai kaip reik atliekt savo darbus
Ir labiaus, kad jis širdingai bijosi Dievo (1977, p. 249).

Pasaulio istorija vyksta pagal Dievo sprendimą. Savo sunkia padėtimi besiskundžiančius būrus jis gali guosti tik tuo, kad tokia yra Dievo valia:

Bet jau kožnam Dievs vietą mandagiai taikė,
Kad viens kaip baisus kunigaikštis skiauterę rodo,
O kits per purvus klampodams mėžinį rauso (1977, p. 197).

K. Donelaitis tikėjo, kad Viešpats visus savo sprendimus daro savarankiškai, nuo nieko nepriklausomas. Remdamasis M. Lutheriu, jis tvirtino, kad žmogui nevalia gilintis į Dievo slėpinius ir jo sprendimų gelmes, tik pasitikėti Kristumi. Žmogus turi neabejoti Dievo gerumu, kurį Jis parodė siųsdamas į pasaulį vienintelį savo Sūnų:

Mes, glūpi daiktai, n'išmanom tavo davada;

Ir tavo mislys neigi bedugniai mums pasirodo,

Kad mes kartais per giliai pasidrašinę žiūrime (1977, p. 261).

„Metų“ teologiniai motyvai rodo, kad K. Donelaičiui svarbios tos doktrinos, kurios tiesiogiai siejasi su jo parapijiečiams aktuliais gyvenimo klausimais: iš kur kyla blogis, kodėl žmogus turi kentėti šiame pasaulyje, kodėl Dievas leidžia pasaulyje viešpatauti neteisybei, ar galima priešintis priespaudai? Į šiuos klausimus poetas atsako pamaldžių „Metų“ veikėjų lūpomis, kurie vaizdžiai pateikia Bažnyčios mokymą apie gimtąją nuodėmę, apvaizdą „dviejų karalysčių“ doktriną.

5. K. Donelaičio požiūris į kunigo tarnystę

K. Donelaitis palaikė artimus ryšius su kaimyninių parapijų kunigais. Jo artimi bičiuliai buvo Valtarkiemio kunigas J. H. Kempferis (1712–1779) ir ankstesnis jo precentorius, vėliau Kuncų kunigas J. P. Šperberis (1712–1769). Apie pastarąjį jis atsiliepė ypač palankiai: „Mes gerai sugyvenome“, – pabrėždavo (1977, p. 426). Panašiai apie K. Donelaitį atsiliepė ir kiti jo kolegos. Vienas iš precentorių – K. V. Šulcas rašo: „Jis buvo [...] ištikimas draugas, ir per 9 metus, kai aš buvau su juo kartu, nesu nė sykiu su juo susikivirčijęs, bet mes gyvenome kaip Dovydas ir Jonatanas“ (1977, p. 573).

K. Donelaitį su daugeliu kunigų siejo kūrybinis darbas. Tuo metu vyko karšta diskusija tarp kun. K. G. Milkaus (1732–1807) ir kun. G. Ostermejerio (1716–1800) lietuvininkų giesmyno rengimo klausimais. Kadangi žinojo apie K. Donelaičio poetinius gabumus, jie ragino jį aktyviau dalyvauti šioje veikloje. Manoma, kad K. Donelaitis iš pradžių dalyvavo šiame darbe, nes K. G. Milkus liudija, kad dalyvavo diskusijose dėl giesmynų kalbos (Gineitis, 1990, p. 353). K. G. Milkus tvirtino, kad K. Donelaitis pritarė jo pateiktoms kritinėms pastaboms apie G. Ostermejerio 1775 metais išspausdintą agendą (Milkus, 1990, p. 254). G. Ostermejeris rašo, kad 1773 m. pradėjęs rengti savo giesmyną irgi kreipėsi į Tolminkiemio kunigą: „Nutariau prikalbinti kunigą Donelaitį, kurį žinojau taip pat esant poetą, ar jis nesutiktų mums padėti. Bet jis atsiprašė teisindamasis, jog esąs senas ir dreba rankos, todėl sunku rašyti“ (Ostermejeris, 1996, p. 384). Galbūt poetas atsi-

----- 77 psl. pabaiga -----

prašė ne tik dėl senatvės, bet nenorėjo veltis į nemalonią polemiką dėl giesmynų. L. Rėza užsimena, jog ir pats K. Donelaitis yra sukūręs keletą giesmių: „Vieną kitą jų turėjo vienas bičiulis Lietuvoje, tačiau skolinant jos nusimetė“ (Lietuvių literatūros istoriografijos chrestomatija, 1988, p. 105).

K. Donelaitį neramino pamažu Prūsiją apimančios sekuliarizacijos: „Mano laikais Prūsijoje jau įsigalėjo laisvamanybė“, – teigia Tolminkiemio kunigas (1977, p. 539). Su nostalgija jis prisimena tuos laikus, kada žmonės pamaldžiai tikėjo į Dievą, atsidėję klausydavosi pamokslų ir atgailaudami priimdavo šventuosius sakramentus. O jo laikais, „kas tik norėjo būti didelis ir poniškas, retai eidavo į bažnyčią ir prie komunijos“ (1977, p. 539). Jis dažnai gilindavosi į Šv. Rašto tekstus, kuriuose aprašyti būsimi paskutiniųjų laikų įvykiai¹⁰. Tokią nuotaiką pastebime ir „Metuose“:

Matom juk kasdien, kaip jau visur karaliaudams

Velnius vis baisiaus piktųjų suvelia kudlą.

Ak broleliai! Ak, išbuskim irgi pajuskim,

Kaip visur išsižioję peklos plyšta bedugniai

Ir kaip pekliškas razbaininks mūsų gadynę

Su savo mokslais velniškais sudūkina visą.

Vogt, klastuot, išplėšt ir su gvoltu pasisavyt,

Šelmystes pramanyt, kekšaut bei Dievą paniekyt

Ir, kas dar daugiau yr pramonių, pramanyti, –

Tai visa viera baisingos mūsų gadyinės (1977, p. 219).

Skaudžiausia Tolminkiemio kunigui buvo tai, kad į savo pareigas pro pirštus ėmė žvelgti kai kurie jo kolegos. Studijuodamas Karaliaučiuje jis matė netinkamą kunigų elgseną: „Aš pažinojau jaunų kunigų, kurie nesidrovėdami kalbėdavo draugijoje bjaurius žodžius, keikdavosi ir ne blogiau kaip koks bedievis politikierius lošdavo lumperį iš pi-

----- 78 psl. pabaiga -----

nigų. – Tad kur tas šventas sekimas Jėzaus, kuris mums paliko pavyzdį?“ – Klausia K. Donelaitis savo būsimojo įpėdinio (1977, p. 436).

Kokią K. Donelaitis išsivaizdavo idealų kunigą? Citatos iš jo raštų rodo, kad tai pietistinių pažiūrų kunigas, gerai pažįstantis parapijos žmones, jų kasdienio gyvenimo smulkmenas. Jis griežtai išpės juos dėl nuodėmių, ragins atlikti vidinę atgailą ir pamaldžiai gyventi. Tokiam kunigui svarbu, kad jo parapijiečiai būtų atsivertę ir „šventai sektų Jėzumi“. Jo pamokslai bus labai pratiški, pritaikyti

eilinio parapijiečio kasdienei situacijai. Toks kunigas pirmiausia pats „pažabos savo kūną“ (1 Kor 9, 26) ir, tapęs pavyzdžiu kitiems, mokys juos tikėjimo bei pamaldumo.

K. Donelaitis siekė tokio kunigo idealo. Jei tikėsime jo amžininkų atsiliepimais, savo pažiūromis į kunigo tarnystę jis skyrėsi nuo ano meto kunigų. Precentorius K. V. Šulcas mirusiųjų metrikų knygoje rašo: „Jis buvo [...] sąžiningas žmogus. Ne pagal šio pasaulio madą...“ (1977, p. 573).

K. Donelaitis pastebi, kad „anksčiau buvo manoma, jog dvasininkai yra niūrūs ir griežti...“ (1977, p. 431). Galbūt kunigas toks neturėtų būti, tačiau, jei kartais jam ir tenka „pasilinksinti“, jis privalo išlikti pagirtinu pavyzdžiu. „Mes ir linksmindamiesi turime būti sektinu pavyzdžiu, bet nieko nepeiktinti, kad šiais netikėjimo ir prietarų laikais nebūtų šmeižiama krikščionybė“ (1977, p. 431). Kita vertus, pasilinksminimai gali būti labai žalingi: „Tebūnie man leista dar pridurti, kad garbingam dvasininkui labai žalinga, jei jis drįsta linksmoste kompanijose dalyvauti ir viskam pritar“ (1977, p. 436). Jis pastebi, kad dėl kai kurių kunigų elgesio „daugelis dievobaimingų žmonių būdavo suerzinami bei papiktinami“ (1977, p. 436).

Kunigas jokia būdu neturi lošti kortomis, keiktis, elgtis amoraliai. „Aš savo senatvės dienomis mačiau ir pažinau tokių, kurie elgėsi ištvirkėliškai ir papiktinančiai“ (1977, p. 431). 1763 m. metrikų knygoje jis rašo: „Mano laikais dievobaimingumas taip sumenkėjo, kad net kunigai nesidrovėdami lošė iš pinigų ir kimšosi į kišenes vogtus pinigus. Įsidėmėkite tai, palikuonys“ (1977, p. 540). Tokių kunigų K. Donelaitis nelaikė krikščionimis. Jis meldė Dievą, kad jo įpėdinis būtų dievobaimingas ir dėkingas. „Mano įpėdinis, jeigu jis krikščionis ir dėkingas žmogus, man padėkos“, – kalba K. Donelaitis, prisimin-

----- 79 psl. pabaiga -----

damas kovą dėl bažnyčios žemės. „Bet jeigu jis nekrikščionis...“, – tai jokios padėkos jis iš jo nelaukia (1977, p. 426).

K. Donelaitis manė, kad kunigui jokia būdu nepridera šokti. Pasakoja apie 1668–1696 m. tarnavusio Tolminkiemio klebono J. Šperberio, kuris „daug lobių turėjęs“, dukterį. Toji tapusi našle nuskurdo ir vaikščiojo elgetaudama. Kartą užsukusi pas K. Donelaitį ji „atvirai papasakojo, kad šioje klebonijoje sekmadieniais, po abiejų pamaldų, būdavę linksma ir šokdavę“ (1977, p. 431). Todėl K. Donelaitis nedviprasmiškai klausia: „Argi kunigas, privalęs visur būti pavyzdžiu, gali kortuoti, NB (*nota bene* – lot. „gerai įsidėmėk“), iš pinigų, šokti ir būti lengvabūdis?“ (Ten pat).

Kunigas privalo būti pavyzdžiu kitiems¹¹. Tolminkiemio klebono pastangos gyventi pagal Kristaus Kalno pamokslą (Mt 5–6) – mylėti Dievą ir artimą kaip patį save, aiškiai regimos jo vokiškame eilėraštyje „Kiekvienam daryti gera“:

Kiekvienam daryti gera

Savo darbu ir žodžiu,

Visad elgtis taip, kaip dera,
Ir teisingas būt geidžiu.
Nekerštauti niekada,
Gyvo padaro gailėti,
Dievą, žmones jo mylėti –
Mano priedermė šventa (1977, p. 269).

Šio eilėraščio mintis kunigas sutvirtino apaštalo Pauliaus žodžiais: „Tad nepailskime daryti gera, nes tinkamu metu pjausime, jei nenuleisime rankų. Taigi, kol turime laiko, darykime gera visiems, o labiausiai tikėjimo namiškiams“ (Gal 6, 9–10).

Kai kuriems parapijos žmonėms atrodė, kad kunigas labiau rūpinosi dangiškais nei žemiškais reikalais. Amtmonas T. Ruigys, sprendžiant bylą dėl Tolminkiemio žemės separacijos, kunigą laiko visiškai nekompetentingu, „nes, negailėdamas didelio triūso ir pastangų, jis atsidėjęs vien aukštesniems mokslams ir moksliškiems dalykams, taip

----- 80 psl. pabaiga -----

pat ganomųjų sielos reikalams“ (1977, p. 455). Tačiau žemės separacijos byla rodo, kad K. Donelaitis rūpinosi ir žemiškais dalykais. Nematydamas šioje byloje teigiamų poslinkių K. Donelaitis įpėdiniui rašė: „Aš irgi, kaip mano įpėdinis iš šito pluošto pamatys, kad iš visų jėgų bylinėjasi, bet ne dėl savo asmeninės naudos, o bažnyčios ir savo įpėdinio labui. Galbūt jis, jei yra šykštus ir nepatenkintas, peiks mane, kad aš pajamų nepadidinau“ (1977, p. 435). K. Donelaičio nuogaštavimai pasitvirtino. 1789–818 m. Tolminkiemio klebonu tapo B. K. Lovinas (1756–1818). Jis pavadino K. Donelaitį nerūpestingu, nesirūpinančiu nei šeima, nei ūkio reikalais: „Kad taip tikrai galėjo atsitikti, labai lengva paaiškinti nerūpestingumu mirusio klebono Donalicijaus, kuris nuo 1743 iki 1780 metų čia gyveno ir niekad nesirūpino nei ūkio reikalais, nei savo laukais, nei savo šeimyna [...] Nepaisant viso apsileidimo, vis dėlto dažni pranešimai apie bažnyčios žemių sumažinimą k[leboną] Donalicijų taip veikė, jog savo įpėdiniams jis suteikė smulkių žinių apie įvairius klebonijos žemių sumažinimus, jis pats tuo nesiskundė, buvo kaip sakosi, taikingas ir viską pavadė Dievui“ (1977, p. 574).

Kunigas B. K. Lovinas K. Donelaitį apkaltino neteisingai, nes būtent jo tarnybos metu buvo atlikti didžiuliai darbai: pastatyta naujoji Tolminkiemio bažnyčia ir našlių namai. Tačiau, be abejonės, dvasinę tarnybą jis laikė svarbesne už žemiškus reikalus. Jaudinosi dėl to, kad kai kurie kunigai per žemiškus rūpesčius nebeatlieka jiems patikėtos pagrindinės pareigos – rūpintis jiems pavestų sielų išganymu. Apie juos jis atsiliepia panašiai kaip pranašas Ezechielis apie Izraelio ganytojus: „Jūs valgotė riebalus, rengiatės vilna ir skerdžiate penimas avis, bet avių nemaitinate“ (Ez 34, 3).

„Nes mano laikais jau atsirado karta, kuri vien tiktai vilnų, o ne avių ieškojo. Jei apie ką nors ir būdavo šnekama, tai dažniausiai apie pajamų padidinimą ir pakėlimą, o dievobaiminga ir rimta kalba darėsi vis tylesnė ir silpnesnė. Kai žemiškai nusiteikę kunigai susitikdavo, retai išgirdavai šnekantis apie mokslus ir kalbas, o apie pajamų padidinimą ir žemišką pelną būdavo iki koktumo mielai plepama“ (1977, p. 435).

Ilgai besitęsianti žemės separacijos byla veikė K. Donelaitį. Teisingumo jis buvo linkęs ieškoti net iki pačių aukščiausių vyriausybės instancijų. O jei nebeliktų kam skūstis, tai grasina pasiskūsti Dievui.

----- 81 psl. pabaiga -----

„Pone įpėdini, – kartą kreipėsi K. Donelaitis į tą, kuris ateis po jo, – nenumok ranka į tuos žodžius! Neįžeisk mane kape! Arba aš tave kada nors Dievui apskūsiu“ (1977, p. 436).

„Klausyk, gerbiamas mano įpėdini, ką tau sako manasis kapas! Eik savo pareigas sąžiningai kaip tikras Jėzaus tarnas, ir dažnai prisimink šiuos posakius: Mt 5, 9–12.19.27 ir toliau; 1 Kor 4, 1; 1 Pt 5, 2.3.4; Apr 20, 11 ir toliau“ (1977, p. 538).

5.1. Lietuvių kalbos vartojimas bažnyčioje

K. Donelaitis manė, kad jei yra lietuvininkų, tai kunigas turi pamokslauti ne tik vokiškai, bet ir lietuviškai¹². Jis buvo įsitikinęs, kad lietuvininkų širdžių vokiškais pamokslais nepasieksi. Būtinybę gerai mokėti lietuviškai nuolat pabrėždavo: „Aš prašiau kiekvieną, kuris ateityje nori tarnauti Dievo bažnyčiai Lietuvoje, tvirtai įsisąmoninti, kad lietuviai iš tikrųjų turi nepaprastą skonį ir kad menkiausia konstrukcijos ir kirčiavimo ydą tuojau pajaučia. Aš turiu pavyzdžių iš patyrimo. Vienas žymus žmogus, puikiai mokąs lietuviškai, kartą man pasakė: „Aš esu girdėjęs pamokslą, kurio žodžiai visi buvo lietuviški, bet aš nesupratau, ką ten sakė“ (1977, p. 87).

K. Donelaitis norėjo, kad jo įpėdinis – Tolminkiemio kunigas – gerai mokėtų lietuvių kalbą: „Mi successor! (Mano įpėdini!), tegul ir tavo sūnūs, jei tu jų turėsi ir norėsi paskirti teologijai, laiku išmoksta gerai lietuviškai, kad galėtų tinkamai vadovauti parapijai lietuvių kalba. Aš turėjau precentorių Tortilovijų, iš kurio juokdavosi, kai jis sakydavo pamokslus“ (1977, p. 535).

5.2. Požiūris į kitas konfesijas

K. Donelaitis tarnybos pradžioje nebuvo tolerantiškas kitų tikėjimų išpažinėjams. Dėl savo atsidavimo liuteronybei keldavo vargo šalia esančiai evangelikų reformatų parapijai. Apie

reformatus jis atsiliepė nepalankiai ne tik todėl, kad įtvirtino naujus papročius tarp lietuvininkų, bet ir dėl neliuteroniško mokslo skelbimo. „Metuose“ jis juos vadina „šveisteriu ir prancūzu“, kitokių mokslų platintojais:

----- 82 psl. pabaiga -----

Mes, lietuvininkai, pirm to nepažindami svieta,

Dingojom vis, kad tik šveisteris ir prancūzas

žmones svetimais savo mokslais moka supainiot (1977, p. 219).

Dėl reformatų kunigas ne kartą peržengė tarnybinės etikos ribas. Buvo atvejų, kai be reformatų kunigo sutikimo jis, atlikdamas liuteroniškąsias apeigas, krikštijo reformatų vaikus. 1743 m. gruodžio 15 d. prie kūdikio vardo yra lotyniškas žodis *reformatorum*. 1758 metais Giritų reformatų kunigas C. E. Suazijus jį apskundė vyriausybei (1977, p. 586).

Gyvenimo pabaigoje K. Donelaičio nuostatos dėl reformatų tikėjimo pasikeitė. Iš metrikų knygų jis pašalino daug nepalankių atsiliepimų apie reformatus. Praėjus trisdešimčiai metų, 1773 m. lapkričio 30 dieną, prie minėtos reformatų kūdikio metrikos užrašė: „Tarp reformatų yra gerų žmonių, kaip ir tarp liut[eronų] visiškų bedievių. Per trisdešimt metų aš tai patyriau“ (1977, p. 533).

Romos katalikų Tolminkiemio apylinkėse buvo nedaug. Dėl to sunku pasakyti, koks buvo K. Donelaičio požiūris į šią konfesiją. Krikšto metrikų knygose jis rašo apie vieną kataliką, kuris visus savo vaikus leido krikštyti bei konfirmuoti Tolminkiemio bažnyčioje. Katalikai ir reformatai privalėjo liuteronų bažnyčiai mokėti mokesčius. Šio valdžios nurodymo K. Donelaitis tvirtai laikėsi: „Visi reformatai, liuteronai ir katalikai privalo šiai [liuteronų] bažnyčiai ir šios bažnyčios tarnautojams mokėti uždėtus mokesčius“ (1977, p. 549). Galimas dalykas, kad ilgainiui jis ėmė tolerantiškiau žiūrėti į Romos katalikų tikėjimą, nes šią konfesiją gyvenimo pabaigoje vadino gimininga liuteronybei (1977, p. 550).

5.3. Kiti K. Donelaičio jausenos ir gyvenenos aspektai

Amžiaus pabaigoje K. Donelaitis žavėjosi Dievo apvaizda. Stebėjosi, kaip Viešpats laimino jo gyvenimo kelią. 1773 metais prie maldos „Viešpatie Jėzau“, kurią užrašė ateidamas į Tolminkiemio parapiją, jis pridėjo prierašą: „Aš stebėjausi, kaip Dievas vedė mane. Mano įpėdini, atsimink mane!“ (1977, p. 533).

Gyvenimo pabaigoje kunigas susirūpino savo žmonos ateitimi: „Aš senstu ir privalau pasirūpinti savo žmona, taip pat ir kitomis našlėmis, kurių vėliau gali būti“ (1977, p. 555). Jis žinojo, kad tarp naujo kunigo

----- 83 psl. pabaiga -----

ir ankstesnio klebono našlės dažnai kyla visokių nesutarimų (1977, p. 555). Našlė dažnai neturi kitos gyvenamosios vietos, dėl to negali palikti klebonijos. Siekdamas tokiems nesutarimams užkirsti kelią, jis iš savo lėšų pastatė našlių namus. Šis jo žingsnis rodo, kad vedybinę priesaiką – savo žmonos neapleisti nei varguose, nei džiaugsmuose –ištesėjo.

Visą savo gyvenimą K. Donelaitis siekė kunigo idealo. Pasišventimu jis prilygsta Ragainės liuteronų kunigui M. Mažvydui (1520–1563). Abu jie buvo atsidadę kunigiškai tarnystei, abu savo darbuose buvo pirmieji. Jie buvo uolūs liuteroniškojo tikėjimo skelbėjai ir netolerantiški kitų tikėjimų išpažinėjams. Abu buvo ryžtingi darydami sprendimus. Vis dėlto nuo M. Mažvydo K. Donelaitis skyrėsi savo vidine ramybe. Siekdamas įtvirtinti liuteronybę M. Mažvydas dažnai perlenkdavo lazda savo parapijiečių atžvilgiu. Dėl to tarnybos pradžioje ragainiškiečiai jo nemėgo, krikštydavo vaikus kitose parapijose, keršydavo, o kartą, susikivirčijus dėl menko žemės slypo, akmeniu praskėlė jam galvą (Mažvydas, 1974, p. 312). K. Donelaitis savo parapijiečių buvo gerbiamas, juos mokydavo nuosekliai, ramiai. Gatvėje sutikęs žmogų nepuldavo klausinėti iš M. Lutherio katekizmo, verčiau palaukdavo, kol tas ateis į bažnyčią ir tada galės ramiai su juo pasikalbėti. Tikėjo, kad išlaikant vidinę ramybę galima pasiekti geresnių rezultatų.

K. Donelaitis visą savo gyvenimą jautė atsakomybę už kiekvienos jam patikėtos sielos išganymą. Darė visa, kas buvo pavesta Evangelijos tarnui, kad jo parapijiečiai „vaikščiotų su Jėzumi“ ir galiausiai pasiektų tikėjimo tikslą – amžinąjį gyvenimą palaimintųjų draugystėje danguje. Įkvėptas Apreiškimo knygos žodžių (Apr 20, 11–13),¹³ meldėsi, kad visi jo ganomieji paskutiniojo teismo dieną būtų pakviesti amžinajam gyvenimui: „Dieve, duok visus tuos, kurie čia įrašyti, rasti kada nors gyvenimo knygoje“ (1977, p. 542).

----- 84 psl. pabaiga -----

Išvados

1. K. Donelaitis buvo geras sielovados žinovas, uolus jam pavestų sielų ganytojas. Jis naudojosi visais dvasininkui imanomais būdais, kad jo parapijiečiai atliktų vidinę atgailą ir tobulėtų kaip krikščionys. Nusidėjusių parapijiečių katechizacija liudija, kad dėl nuodėmės nedarė kompromisų.

2. Buvo pietistinių pažiūrų kunigas. Jam buvo svarbios tos bažnyčios doktrinos, kurios tiesiogiai siejasi su jo parapijiečiams aktualiais gyvenimo klausimais. Laikėsi tradicinės bažnyčios nuostatos apie įgimtą žmogaus nuodėmingumą, „dviejų karalysčių“ doktrinos, išpažino mokymą apie apvaizdą. Kita vertus, jo rašytinis palikimas neleidžia vertinti jo teologinių pažiūrų tuometinės Prūsijos liuteronų bažnyčios kontekste ar lyginti jų su liuteroniškąja ortodoksija.
3. K. Donelaičio gyvenimo principai ir elgesys rodė, kad jis siekė kunigo idealo. Jo manymu, kunigas pirmiausia pats turi laikytis krikščioniškųjų principų savo gyvenime ir, tapęs pavyzdžiu kitiems, mokyti juos tikėjimo bei pamaldumo. Lietuvininkų kunigas, be to, privalo gerai mokėti lietuvių kalbą.
4. Tarnybos pradžioje K. Donelaitis buvo netolerantiškas kitų krikščioniškųjų konfesijų išpažinėjams. Tik vėliau, pastebėjęs, kad katalikai ir reformatai dažnai elgiasi geriau už kai kuriuos liuteronus, pakeitė nusistatymą jų atžvilgiu. Tai tipiškas XVIII a. pabaigos kunigo pietisto požiūris, kuriam moralinis elgesys buvo svarbesnis už bažnyčios doktrinas. Ši doktrininė indiferencija XIX a. pradžioje sudarė sąlygas Prūsijos Liuteronų ir Reformatų bažnyčioms susijungti.

Išnašos

- ¹ Vok. singen reiškia „dainuoti, giedoti“. K. Donelaitis čia galėjo kalbėti ir apie giedojimą.
- ² K. Donelaičio „Raštų“ redakcijos komisija, pateikusi 1736 m. Karaliaučiaus universiteto Teologijos fakulteto imatrikuliacijos knygos puslapio faksimilę, kur įrašyta K. Donelaičio pavardė, neteisingai tvirtina, kad jis buvo imatrikučiuotas Filologijos fakultete (Donelaitis, 1977, p. 96).
- ³ K. Donelaitis kalba apie precentorių Tortoloviją, kuriam retkarčiais pavesdavo sakyti pamokslus.
- ⁴ Plačiau apie K. Donelaičio pamokslus žr. straipsnyje: „Poema „Metai“ – pamokslų rinkinys?“ (Petkūnas, 1998, p. 127–134).
- ⁵ Tokia aukojimo tradicija ir šiandien praktikuojama Lietuvos Evangelikų Liuteronų bažnyčioje.
- ⁶ Išsamiau tai aprašo Lutz Wenau (Wenau, 1996, p. 87).
- ⁷ „O, kad mano žodžiai būtų užrašyti! O, kad jie būtų surašyti į knygą! O, kad geležies plaktuku ir švinu jie būtų amžinai išskalti ant uolos!“ (Job 19, 23.24).
- ⁸ „Mūsų taip pat mokoma, kad po Adomo puolimo visi prigimtu būdu gimusieji žmonės nuodėmėse pradedami ir gimdomi, ir dėl to visi jau iš motinos gimsta pilni piktų norų bei troškimų ir neturi tikros Dievo baimės, taip pat iš prigimties neturi tikro tikejimo į Dievą“ (Augsburgo konfesija, 1994, p. 5).
- ⁹ Mokymas, remiantis Apr 20, 1–7. Jo šalininkai tvirtina, kad atėjęs Kristus žemėje įkurs 1000 metų karalystę, kurią jis pats valdys kartu su visais šventaisiais. Tada įvyks visų blogųjų prisikėlimas ir paskutinis teismas, kuriame Dievas paskelbs savo nuosprendį.
- ¹⁰ „Vis labiau įsigalint mano laikais laisvamanybei ir bedievybei, dažnai pri simindavau šias Švento

Rašto vietas: Lk 18, 8.23; Mk 13, 21–23; Jn 6, 66; Rom 11, 3.16; 2 Tes 2, 3–12; 1 Tim 4, 1–4; 3, 4; 3, 1; 2 Tim 3, 1; 1 Jn 4; 2 Pt 3, 3 ir toliau; Hebr 10 iki galo; Apr 16, 15; 20, 11 ir toliau. Ar veltui būtų leidęsis nukankinti Paulius ir kiti Jėzaus sekėjai (Mt 10, 16 ir toliau)” (1977, p. 391).

¹¹ „Mūsų laikais kiekvienas to tyko ir kiekvieną klaidingą vargšo kunigo žingsnį panaudoja jam apšmeižti ir pakenkti“ (1977, p. 432).

¹² Duomenų apie Tolminkiemio parapijos tautinę sudėtį pateikia F. Tetzneris ir H. Freibergas (Tetzneris, 2002, p. 121; Freibergas, 2002, p. 159).

¹³ „Paskui aš pamačiau didelį baltą sostą ir jame Sėdintįjį, nuo kurio veido pabėgo žemė ir dangus, ir nebeliko jiems vietos. Ir pamačiau numirusius, didelius ir mažus, stovinčius priešais sostą. Ir buvo atskleistos knygos, buvo atversta dar viena, būtent gyvenimo knyga. Mirusieji buvo teisiami iš užrašų knygoje pagal jų darbus“ (Apr 20, 11–13).

Gauta 2004 10 11

Pasirašyta spaudai 2005 04 14

Spausdinti rekomendavo: doc. dr. R. Bončkutė,

dr. Ž. Sidabraitė

----- 85 psl. pabaiga -----

Literatūra

Augsburgo konfesija. (1994). Vilnius: Kelias.

Barauskienė, E. (1992). Iš Priekulės bažnyčios istorijos. *Keleivis. Klaipėdos krašto evangelikų laikraštis* 3.

Bažnyčios reformatoriaus Dr. Martyno Liuterio Mažasis Katekizmas ir Mažojo Katekizmo aiškinimas, arba krikščioniškasis mokymas. (1998). Klaipėda: Kelias.

Biržiška, V. (1990). *Aleksandrynas*, t. 2. Vilnius: Viltis.

Donelaitis, K. (1977). *Raštai*. Vilnius: Vaga.

- Freibergas, H. (2002). *Parapija. Iš vokiškųjų raštų apie Kristijoną Donelaitį*. Parengė L. Gineitis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Gineitis, L. (1990). *Kristijonas Donelaitis ir jo epocha*. Vilnius: Vaga.
- Grinius, J. (1973). Kristijono Donelaičio sužalotas veidas. *Veidai ir problemos lietuvių literatūroje*, t. 1. Roma: Lietuvių katalikų mokslo akademija.
- Gudaitis, K. (1957). *Lietuviai evangelikai*. Čikaga: Rūta.
- Jovaišas, A. (1992). *Kristijonas Donelaitis: Mažosios Lietuvos dainius*. Kaunas: Šviesa.
- Jovaišas, A. (1993). Moralės kriterijai K. Donelaičio kūryboje. *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*. Vilnius: Vaga.
- Lietuvių literatūros istoriografijos chrestomatija*. (1988). Vilnius: Vaga.
- Mažvydas, M. (1974). *Pirmoji lietuviška knyga*. Vilnius: Vaga.
- Milkus, K. G. (1990). *Pilkalnis*. Vilnius: Vaga.
- Mišiu knygos. Tai yra išguldymas [...] perstatytos ir į vienas Knygas sudėtos nuo Dowido Plonaus*. (1912). Tilžė: J. Reyländer & Sohn.
- Ostermejeris, G. (1996). *Rinkiniai raštai*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidykla.
- Pakalniškis, R. K. (1993). Donelaičio „Metų“ interpretavimo klausimu. *Darbai apie Kristijoną Donelaitį*. Vilnius: Vaga.
- Petkūnas, D. (1998). Poema „Metai?“ – pamokslų rinkinys? *Tiltai* 2–3. Klaipėda: Klaipėdos universiteto leidykla.
- Selected writings of Martin Luther 1523–1526*. (1967). Theodore G. Tappert [editor]. Philadelphia: Fortress Press.
- Tetzneris, F. (2002). Donelaitis ir Tolminkiemis. *Iš vokiškųjų raštų apie Kristijoną Donelaitį*. Parengė L. Gineitis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Tetzneris, F. (2002). Kristijonas Donelaitis iš Lazdynėlių. *Iš vokiškųjų raštų apie Kristijoną Donelaitį*. Parengė L. Gineitis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Tetzneris, F. (2002). Kristijonas Donelaitis ir Tolminkiemio mokykla. *Iš vokiškųjų raštų apie Kristijoną Donelaitį*. Parengė L. Gineitis. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas.
- Valiukėnaitė, D. J. (1982). Donelaičio „Metai“: eilės iš sakyklos. *Metmenys* 43.
- Wenau, L. (1996). *Der Pfarrerdichter von Tollmingkehmen und seine Zeit*. Lilienthal: Selbstverlag.

THE PASTORAL ACTIVITY OF KRISTIJonAS DONELAITIS AND THE MAJOR THEOLOGICAL MOTIVES IN „METAI“ AND HIS OTHER LITERALLY WORKS

Darius Petkūnas

Summary

There has been much learned work done on the writings of Kristijonas Donelaitis (1714–1780), but up until the present time little or nothing has been written about his spiritual and theological viewpoints which were so critical to all his literary work. In short, we know his

----- 86 psl. pabaiga -----

work and acknowledge his position in the pantheon of Lithuanian writers but we have failed to investigate the scope of his pastoral activity or the theology he articulated.

This brief essay wishes to contribute in some small measure to correct this deficiency by examining first the road which he traveled to the priesthood, the scope of his pastoral activity in the Tolminkiemis parish, the theological fragments which are known to us through their inclusion in „Metai“ and his other writings, and the critical attitude which he espoused because of his pietistic spiritual orientation. Finally, we must take note of his attitude towards Christians of other confessions, Roman Catholic and Reformed.

Donelaitis was a man of fervent spirit who spoke freely, openly and critically about what pietists classified as sinful attitudes and activities. His journals are filled with his notations concerning the sins of his flock and the measures which he took to correct them. He resolved never to close his eyes to sin or to hold his tongue when public reproof was needed. He was unwilling to compromise and used every means at his disposal to exhort, admonish and correct malefactors.

Donelaitis cannot be regarded as a first class theologian, nor did he claim to be. He knew himself to be the country side priest and he made no pretensions to higher position. It is remarkable that a man of such literary skill did not bequeath to us any specifically theological treatises, or sermons. However, it is not difficult to find a multitude of theological themes in his extant literary works. This is especially true of his major work „Metai“ which some have suggested is in fact a sermon or based upon his pulpit work. It is difficult and perhaps not even possible to draw a bold line between Donelaitis the priest and Donelaitis the poet. We find clear allusions to the origins of original sin

and its effects in his description of creation and the subsequent history of Adam and Eve, Cain's murder of Abel, and other biblical stories. We also find a clear articulation of Luther's doctrine of the Two Kingdoms, the church and the world, the right hand and left hand of God, the kingdom of grace and the kingdom of law rightly and justly administered. After the manner of Luther he warns those who bear the sword that they too are servants of God and must be just in their use of the sword, and fear God in their treatment of poor and lowly.

----- 87 psl. pabaiga -----

Eschatological allusions abound to remind those with power and riches that they will one day stand naked before God. His eschatological emphasis predominates when he speaks of the plight of those who are unable to defend themselves when they are unjustly treated by the rich and powerful. He reminds his readers that God is not the author of evil but permits it to run its course and counsels that all should bear their crosses with patience and commend their cause to God and his mercy. Donelaitis did not aloof from society as one who seldom ventured forth from the rectory. He knew well the joys and sorrows and the triumphs and the pains of his people, rich and poor, and he was able to communicate the teaching of the church in a winsome manner which was clear and forceful, and unmistakable.

He sought to serve as an exemplar to his people, in model of godly life which would encourage them. His attitude toward priests, who were less fervent in their pietistic attitudes than he, was most critical. He was on occasion reluctant to call them real pastors, but rather men dedicated only to „gather wool“ for their own advantage rather than lead and guide the sheep. He was concerned also that in addition to all the other requirements of the priestly office the pastors serving among Lithuanian speaking people must by all means learn the Lithuanian language.

As a young priest Donelaitis was manifestly intolerant towards Roman Catholic and Reformed Christians. it was his frequent practice to baptize the children of Reformed people without the knowledge of permission of their own minister. However, as he grew older, he softened his attitudes, because, as he said, he found truly moral and upright people who put even his Lutherans to shame. such an attitude became common among all the pietists and brought with it and increasing indifference to doctrine which was to pave the way for the Prussian Union in 1817.